

Szilágyiné Hodossy Zsuzsanna:

IDEGEN NYELVET TANÍTÓ PEDAGÓGUSOK KÉPZÉSÉRŐL

1. Korai idegennyelv-oktatás a magyar közoktatásban

Az ötvenes évektől a technika, a tudományok fejlődésének köszönhetően világszerte előtérbe került az idegen nyelvek és a természettudományok oktatásának kérdése a közoktatásban. Az idegennyelv-tudás a nemzetközi kommunikáció, a megértésre és megértettségre való törekvés, a kulturális orientáció, az internacionális analfabétizmus megszüntetésének eszköze lett.

A magyarországi kisgyermekkorai idegennyelv-oktatási kísérletek a külföldi kezdeményezésektől kaptak indítást.

Amerikában az elemi iskolában bevezették az addig nem is tanított idegen nyelvek oktatását. Az iskolákat nyelvi laboratóriumokkal szerelték fel az audio-lingvális módszernek megfelelően. A nyelvtanulás a globális egymásértés egyik fontos eszközeként kapott szerepet.

A Szovjetunióban 1948-tól működtek idegen nyelvű iskolák, számuk az ötvenes években megsokszorozódott. Ezekben az iskolákban 2. osztálytól kezdődött a nyelvtanítás, magas óraszámú tanulták a nyelvet, és bizonyos tantárgyakat idegen nyelven tanítottak. A nyelvi órákon 2 és néha 3 csoportban dolgoztak. Az iskolába felvételi vizsga alapján lehetett bekerülni, iskolaorvosok is megvizsgálták a gyerekeket, hogy fizikailag is bírják a többletterhelést. (Tálas. 1967. p. 11.)

Az UNESCO programjain keresztül Magyarországra is eljutottak az idegennyelv-oktatás világméretű reformjának hírei. 1953-ban Magyarország, bár 1948-óta tagja volt, nem vett részt ezen a konferencián. Párizsban az élőnyelvek tanításának és a nemzetközi egymásértés összefüggéseinek kérdéseiről tartottak konferenciát. (UNESCO. 1953.)

Az 1962-ben, Hamburgban megrendezett UNESCO konferencia a kisgyermekkorai idegennyelv-oktatás tudományos és gyakorlati kérdéseit választotta témájául. Ezen a konferencián megállapították, hogy a második nyelv tanítása elkezdődhet akár az óvodában is, megfogalmazták a második nyelv korábbi bevezetésének indokait, beszámoltak a kísérletekről és azok tapasztalatairól, irányelveket adtak ki a további kutatásokhoz. (Stern. 1963.)

Magyarországon az alkalmazott nyelvészeti kutatások egyik kiemelt témája lett a kisgyermekkorai idegennyelv-oktatás (Lengyel. 1996). Az ötvenes évektől először

az óvodákban, majd az általános iskola alsó tagozatán indítottak kísérleti jelleggel idegen nyelvi csoportokat. Az általános iskola alsó tagozatán kétféle megközelítésből indultak kísérletek. Egyrészt 3. osztálytól kezdték tanítani az idegen nyelvet, másrészt első osztálytól, amelyekkel az óvodai nyelvtanfolyamok folytatását kívánták megoldani.

Ezeknek a kísérleteknek a kisgyermekkorú idegennyelv-oktatás nyelvészeti, pszicholingvisztikai, módszertani kérdéseinek és tananyagának a kidolgozása volt a célja. A gyakorló pedagógusok és a kutatók összefogásával végzett kísérletek és azok eredményeinek a feldolgozása, beépítése az oktatási gyakorlatba, a magyar idegennyelv-oktatás történetének egyik legjelentősebb időszaka volt.

Tálasai Istvánné, a Művelődési Minisztérium főelőadója a Köznevelésben adott tájékoztatót *az idegen nyelvek tanításának távlatairól*. (Tálasai. 1962. p. 328.) Javaslatot tettek a 12 évfolyamos tervezés keretében a nyelveket intenzívebben tanító általános és középiskolák együttműködésére. Az idegen nyelvi osztályokban az első idegen nyelvet 3. osztálytól javasolták kezdeni az életkori sajátosságoknak megfelelő módszerekkel, szóbeli kezdéssel. Ezeknek az idegen nyelvi osztályoknak olyan gyakorlati nyelvtudás elsajátítása volt a célja, melynek segítségével a középiskolában az egyes tantárgyakat idegen nyelven tudnák tanulni a tanulók, és az idegen nyelvet *az ismeretszerzés eszköze is lehessen*. Hírt adott a tájékoztató arról is, hogy *az idegen nyelvi iskolák létesítése kérdésében az elvi döntés a Művelődési Minisztériumban megtörtént*. A tartalmi, módszertani, és szervezési kérdésekkel az Alsófokú és a Középfokú Főosztály foglalkozott. A kísérleteket az 1962/63. tanévben indították. (p.230.)

A tagozatos osztályok indításával párhuzamosan 3. osztálytól tették lehetővé az addig ötödik osztálytól kezdődő második idegen nyelv tanfolyami keretben való tanulását is. (Tálasai. 1967. p. 97.)

1962/63. tanévben Budapesten és szerte az országban több speciális idegen nyelvi osztály indult kísérleti jelleggel az általános iskola 3. osztályától. Ezekben az idegen nyelvi osztályokban angol, francia, német, olasz, orosz és spanyol nyelvet lehetett tanítani-tanulni, melyhez a minisztérium adta ki a kísérleti programot. A kezdeti időszakban 3. osztályban a gyerekek csak a nyomtatott nagybetűkkel ismerkedtek meg, egyébként a tanulás szóbeli tevékenységre, életszerű, gyermek közeli szituációkra, játékokra, játékos elemekre épült. Az adott idegen nyelv megkedveltetése, az artikulációs bázis kialakítása volt a cél.

Virág Sándorné az első kísérleti év körülményeiről és tapasztalatairól számolt be az INYT-ben. Arra is utalt, hogy a 3. osztálytól induló kísérletet az 5. osztálytól induló *orosz tagozatú osztályok szép eredményeit látva* kezdeményezték. *A szülők szívesen íratják gyermekeiket nyelvi tagozatú osztályba, mert így a gyermek rendszer órarendjén belül, s nem utolsósorban díjmentesen tanul meg egy nyelvet*. (Virág. 1963. p. 33.)

A kísérletet nem válogatott gyerekekkel, hanem egy kijelölt osztályban folytatták. A tanulást tankönyv hiányában a természetes módszerrel kezdték, a tanuló iskolai környezetéből adódó természetes beszédhelyzeteket tanulták, megelőzve a szóbeli kezdő szakasz bevezetését. Tankönyvként a jugoszláv 5. osztályos tankönyvet használták a továbbiakban. A színes tevékenykedtető tankönyvvel a kisiskolások tanításában eredményesen használható játékos tevékenységek folytatását stimulálták. Az egy bemutató tanításhoz kapcsolódó beszámolójában az eltelt egy év nagyon pozitív eredményeit ismerteti a szerző. (p. 35.)

Horgosi Ödön jászberényi tanítóképző intézeti tanár, tantárgypedagógus volt az 1965/66. tanévben induló jászberényi kísérlet vezetője. Seprődi László - Suara Róbert gyermekek számára írt képes orosz nyelvkönyve alapján tanítottak, de a tevékenykedtető, játékos módszerekre épülő kísérlethez sok kiegészítő tananyag készült. (Horgosi. 1967.)

A kísérleti program alapján készült el a kisgyermekkori orosznyelv-oktatás első módszertana a tanító szakos hallgatók számára. (Horgosi. 1972.)

Magyarországon, az óvodákban angol-, francia-, német- és orosznyelv-oktatási kísérletek folytak Pécsen, Ajkán, Csepelen, Debrecenben, Hajdúböszörményben, Békéscsabán, Salgótarjánban és más városokban. Érdekessége a kísérleteknek, hogy társadalmi szervezetek is szerepeltek a kezdeményezők között, a TIT például, vagy egy-egy vállalat (a Csepel Művek).

A Művelődési Minisztérium gondozásában, 1965-ben jelent meg egy stencilezett tananyag a 3 osztálytól induló idegen nyelvi osztályok számára. Ezzel a minisztérium ezt a programot vette pártfogásába az óvodától kezdődő programokkal szemben, a 8 éves kortól kezdődő idegennyelv-oktatás mellett foglaltak állást. A 1965/66. tanévtől a megjelent tananyag szerint dolgoztak az általános iskolai idegen nyelvi osztályok (Az általános iskolai idegen nyelvi osztályok tananyaga. 1965.)

1966-ban adták ki a szakosított tanterű idegen nyelvi osztályok szervezéséről szóló utasítást. (106/1966.(M. K. 2.) MM sz. utasítás)

Elmondhatjuk, hogy az 1945 utáni időszakban az első reformpedagógiai kísérletek egyike, amely az általános iskolai korai idegennyelv-oktatásról szólt, sikeresen zárult. A másik, az óvodától kezdődő longitudinális idegennyelv-oktatás kísérlete, máig része az alternatív iskolai programoknak, az oktatási gyakorlatnak, és a közoktatás megoldásra váró kérdése maradt.

A művelődésügyi miniszter 106/1966.(M. K. 2.) MM sz. utasítása közölte a tudnivalókat a szakosított tantervű általános iskolai osztályok szervezéséről és működéséről.

1967-ben jelent meg a művelődésügyi miniszter 118/1967. (M. K. 11.) MM sz. utasításával az általános iskola szakosított tantervű idegen nyelvi osztályainak a tanterve és óraterve, amit az 1968/69. tanévtől fokozatosan vezettek be. (Tanterv és utasítás 1967.)

1973-ban a kisiskoláskori orosznyelv-tanulás általánossá vált a 4. osztályos kezdéssel.

1995-ben a NAT visszalépést jelent ugyan a korai nyelvtanításban, az idegen nyelveket 5. osztálytól javasolták tanítani, de a korai idegennyelv-oktatás a helyi tantervekben előkelő helyet kapott.

Az európai elvárásoknak, a társadalom, a szülők, a tanulók igényeinek megfelelően a kerettanterv már ismét a negyedik évfolyamtól írja elő az idegen nyelvek oktatását alapfokon. (Az alapfokú nevelés-oktatás kerettantervei. 2000.)

2. A gyermeket idegen nyelvre tanító pedagógusok képzése, tanítóképzés

A korai nyelvoktatási kísérletekben a kezdetektől részt vettek felsőoktatási szakemberek is. A tanítóképző intézetek, majd főiskolák, Horgosi Ödön Jászberényi oktató kezdeményezésére, fokozatosan dolgozták ki a gyermekek tanítására felkészítő programjaikat.

Horgosi Ödön, a Jászberényi Tanítóképző intézet tanára 1971-ben indított kísérletet munkatársaival (Szalóky Terézia, Kasnya Sándorné, Szilágyiné Hodossy Zsuzsanna, Rigó Lehelné) a gyermekeket idegen nyelvre tanító pedagógusok képzésére.

Kezdetben a speciálkollégiumi (1971), majd a szakkollégiumi képzés keretében (1974. évi 13. trv. 1045/1974 Mth.) az orosz nyelv alsó tagozatos osztályokban való oktatására készítették fel a tanítókat.

1987-től a szakkollégiumi képzést kiterjesztették az angol, a német majd a francia nyelvre is. A nyelvi felkészítés mellett gyermekirodalmat, irodalmat, országismeretet, módszertant, drámapedagógiát tanultak a hallgatók, és nagy hangsúlyt kapott a gyakorlati felkészítésük is. (Szilágyiné. 2006.)

A tanítószak alapos felkészítést adott a kisgyermekkel való foglalkozásra, az idegen nyelv tanítására specializálódott tanító így rendelkezik azokkal a kompetenciákkal, amelyek a korai életkorban való tanításhoz szükségesek, de a tanítószak magas óraszámja miatt a szakmai képzésre kevés időt lehetett szánni.

Ezért került kidolgozásra a tanítószak nagy szakmai összefogásával az általános iskolai idegennyelv-oktató-tanító szakpár. 1990-ben történt meg a szak alapítása (53/1990./III. 21./Mtr.41.890/90 MKM). Ez a képzési forma a tanítószak mellett a képzésre fordítható óraszámok emelése után minden szempontból jól képzett tanítókat bocsátott ki a kisiskolások idegennyelv-oktatására. Valamennyi tanítóképző karon akkreditálták is a képzéseket, de indításukat nem engedélyezték.

Az egyre sokrétűbb korai idegennyelv-oktatásra, a tanító-nyelvoktató szakpár beszüntetése után, az 1995/96. tanévtől a műveltségi területi képzés keretében folyik a tanítók felkészítése (158/1994/XI.17./Korm.r. 44/96 K.szerz).

Ez a képzési forma a képzésre fordítható idő drasztikus csökkenése miatt visszalépést jelent az akkreditáció ellenére megszüntetett tanító-nyelvoktató szakkal

szemben. Kétségkívül gazdagítja a tanító szakos pedagógusok idegen nyelvi tudását, műveltségét, tanítási képességeit, de a tanító szakon belül, kevés idő jut a korai idegennyelv-tanítás, -tanulás minden szakmai feladatára, a két tanítási nyelvű tanításra való felkészítésre.

3. A korai idegennyelv-oktatás és a nyelvet tanító pedagógus jövője

Az Európai Unió irányelveit az oktatásról és a képzésről a Fehér könyv tartalmazza. A NEGYEDIK ÁLTALÁNOS CÉLKITŰZÉS arról szól, hogy BESZÉLJEN MINÉL TÖBB EMBER HÁROM KÖZÖSSÉGI NYELVET, és hivatkozik az Oktatási Miniszterek Tanácsának 1995. március 31-i döntésére, melynek értelmében mindenki számára lehetővé kell tenni, hogy az anyanyelvén kívül legalább két közösségi nyelven tudjon kommunikálni. Az Európai Unió irányelvei szerint valamennyi európai állampolgárnak joga van hozzájutni idegennyelv-tudáshoz, és támogatásra javasol minden kezdeményezést, amely lehetővé teszi az élő nyelvek elsajátítását az iskolában.

Ennek alapján a célkitűzések az idegennyelv-oktatás fontos körülményeire tesznek javaslatot. Kezdődjön az idegen nyelv tanulása már az iskoláskort megelőző időszakban. Az általános iskolában az idegennyelv-oktatásnak szisztematikusnak kell lennie, mert a második idegen nyelvet a középiskola első osztályában el kell kezdeni, és ajánlatos lenne a középiskolában néhány tantárgyat idegen nyelven oktatni (Fehér könyv az oktatásról és képzésről. 1995. p.55)

Az idegennyelv-oktatás számára megfogalmazott európai irányelvek, bár nem köteleznek, Magyarország jövője szempontjából is létkérdéssé váltak. Az Európai Unióhoz való csatlakozás realitása sürgető megoldásra váró problémává tette az idegen nyelvi kommunikáció-kompetencia megszerzésének biztosítását, amelyhez a tanulók gyermekkorban teszik meg az első döntő lépést a magyar közoktatásban.

Az Európa Tanács Közoktatási Bizottsága Közös európai Referenciakeret szerint: a gyermekek nyelvtanításának, nyelvi fejlesztésének kiemelt szerepe van a többnyelvűségi kompetencia alapozásában, az interkulturális nevelésben (Közös európai Referenciakeret, 2002).

A gyermek számára az idegennyelv-tanulás a saját nyelvi és kulturális identitása megerősítésének, a nyelvi és kulturális pluralitás felfedezésének, az alapvető nyelvi komponens kezdeti megalapozásának, az alapvető szóbeli interakció fejlesztésének az ideje, döntő lépés a többnyelvűség felé.

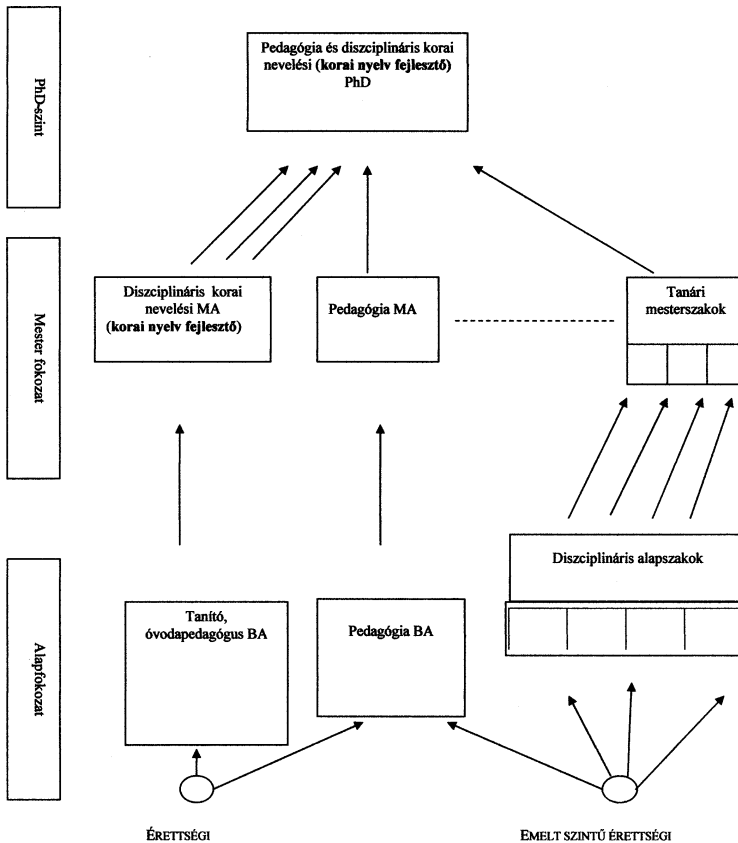
Az anyanyelvi és idegen nyelvi kommunikációs kompetencia - plurilingvális és plurikulturális megközelítése, nem nyelvenként elkülönülő kommunikációs, hanem többnyelvűségi és plurikulturális kompetencia, a rendelkezésre álló nyelvi repertoár egésze.

A beszélő:

- társadalmi szereplő, aki különböző nyelveket ismer és különböző kultúrákban otthonos;
- képes nyelviileg helyesen kommunikálni és kulturálisan helyesen cselekedni;
- nyelvtudása azt is jelenti, hogy már sokat tud más nyelvekről is (Közös európai Referenciakeret, 2002).

A többnyelvűségi megközelítés változásokat indikál a nyelvet tanító pedagógusok felkészítésében is. Jászberényben, a tanítóképző karok konzorciumi háttérével, készül a korai nyelvi fejlesztő MA fokozat programja tanítók és óvodapedagógusok számára.

A tervezett korai nyelvfejlesztő a három szintű felsőoktatási rendszerben

A képzési cél olyan óvodapedagógusok és tanítók, leendő doktoranduszok képzése MA-fokozaton, akik az interdiszciplináris, plurilingvális, interkulturális korai nyelvfejlesztés területén rendelkeznek megfelelő nyelvi, nyelvpedagógiai és pedagógiai kompetenciákkal;

a korai életkor számára olyan óvodapedagógusokat és tanítókat képezni, akik képesek a nyelvi és kulturális sokszínűség innovatív megközelítésére az egész életen át tartó tanulás alapoó szintjén: a közoktatás korai szakaszában;

olyan pedagógusok felkészítése, akik képesek a korai életkorhoz illeszkedő tanulmányaik folytatására PhD-fokozaton, majd a tanítókat és óvodapedagógusokat képző felsőoktatási intézményekben oktatóként tevékenykedni.

Irodalom:

Fehér könyv az oktatásról és képzésről. (1995.) www.sulinet.hu/iskola/feher-konyv.doc pp.1-73.

Horgosi Ödön (1967) Játékos nyelvtanulás az általános iskola 3-4. osztályában. INYT.6.sz.191-193.

Horgosi Ödön (1972): Az alsó tagozati orosznyelv-oktatás módszertana. Tankönyvkiadó. Budapest.

Lengyel Zsolt. (1996.): Múltban gyökerező jelen. A magyarországi alkalmazott nyelvészet a kilencvenes években. Modern Nyelvoktatás. II. évf. 3. sz. szept. p. 17.

Stern, H.H. (1963.) Les langues étrang?res dans l'enseignement primaire. Rapport d'une conférence internationale d'experts du 9 au 14 avril 1962 Hamburg.

Szilágyiné Hodossy Zsuzsanna (2006). Általános iskolai idegennyelv-oktatás: történet, elemzés (1945-1995). Eötvös József Kiadó. Budapest. p. 193.

Tálasi Istvánné.(1962.) Az idegen nyelvek tanításának új távlatai. Köznevelés. 11. sz. pp. 328-329.

UNESCO. (1953) L'enseignement des langues vivantes et compréhension internationale. Paris.

Un Cadre européen commun de référence. Strasbourg, 1996.

Virág Sándorné. (1963.) Az első év eredményei iskolánk alsó tagozati orosz nyelv oktatásában. INYT. VI. évf. 5.sz. 129-133.

Molenkamp-Szűcs Rita

A JÁSZBERÉNYI LATINAMERIKANISTA

Wittman Tibor (1923-1972)

„... az utolsó években már az foglalkoztatta, honnan lehetne kecsua nyelvkönyvet beszerezni, hogy ennek az indián nyelvnek a segítségével mélyebben megismerhesse az Andok-térség világát. ... Kubában trópusi hőségben igyekezett a rövid, néhány hónapos ösztöndíjat maximálisan kihasználni. A bolíviai Potosíba, a 4100 m tengerszint feletti magasságon fekvő andoki városba érkező kutató a Casa de Moneda levéltárában - első európai történészként - pokrócba burkolózva vizsgálta a történész -nem látta iratokat.”¹

Jászberényben utcanév őrizi a város szülöttének nevét (1. sz. kép). Ám tudja-e a városlakó, hogy kit rejt ez a név? A jászberényi pedagógusképzés évfordulója kapcsán talán éppen időszerű, hogy az egyetem diákjai, tanárai is megtudják, hogy milyen sokágú, gazdag és eredményes életmű fűződik Wittman Tibornak, a tanítóképző egykori, nemzetközileg talán legelismertebbé vált tanárának nevéhez. Elsősorban külföldön ismerték el kutatásait, tevékenységét: Dél-Amerika szakköreiben talán jobban ismerték nevét, mint idehaza, ahol a történész rangot akkoriban a magyar történelemmel való foglalkozással illet megszerezni. A Flamand Tudományos Társaság tagjává, a bolíviai Potosí egyeteme díszdoktorrá 1966-ban fogadta (2. sz. kép).

Hihetetlen munkabírással dolgozott: kutatott, tanított, tanult. Kilenc európai nyelven beszélt. Tanulmányúton járt Csehszlovákiában, Belgiumban, Franciaországban, Bolíviában, Chileben, Peruban, a Német Demokratikus Köztársaságban, Spanyolországban, Angliában, a Szovjetunióban, a Vietnami Demokratikus Köztársaságban, Kubában.

A tudományos logika mellett, mely által figyelme a spanyol gyarmatbirodalom országainak fejlődésére irányul, valószínűleg szerepet játszott az is, hogy a távoli történelmi témák kutatóját a kortárs politika figyelme és kontrollja nem zavartorkorlátozta.²

¹ Anderle Ádám Wittman Tibor: *Latin-Amerika története* II. kiadásához írt *Előszavában*. Budapest, 1978. 10.o.

² Anderle Ádám: *Latin Amerika történetének kutatása Magyarországon 1967-1997*. in: *Századok* különnyomat 5. szám 1999. 1089.o.